

ŞƏRQŞÜNASLIQ

FORUĞ FƏRRUXZADIN YARADICILIĞINDA QADIN MÖVZUSU

C.N.MƏMMƏDZADƏ

Bakı Dövlət Universiteti

mhjavanshir@mail.ru

Müasir fars ədəbiyyatının ən tanınmış simalarından olan Foruğ Fərruxzad (1935-1967) şairə və kinorejissor kimi qazandığı bənzərsiz uğurları ilə qısa zaman içərisində sənət aləmində böyük şöhrət qazanmışdır. XX əsrin 50-ci illərində ədəbiyyata gəlmiş Foruğ Fərruxzad «Əsir», «Divar», «Yeni təvəllüd», «İnanaq soyuq fəslin başlanacağına» adlı şeir toplularının, bir sıra ədəbi-tənqidi və publisistik məqalələrin, avtobioqrafik səcyyəli məktublunun, Qərb ədəbiyyatından edilən tərcümələrin müəllifidir. Şairənin klassik və yeni fars şeirinin ənənələrinə əsaslanan poetik irsi forma və məzmun cəhətdən olduqca zəngindir.

Məqalə Foruğ Fərruxzadın yaradıcılığında Şərq ədəbiyyatının ənənəvi mövzularından olan qadın probleminin tədqiqinə həsr olunmuşdur. Mövzu şairənin bu səpkidə yazılmış şeirlərinin təhlili və çıxışları əsasında nəzəri cəhətdən araşdırılmış, məsələ ilə bağlı tədqiqatçıların fikirləri ətraflı öyrənilmişdir. Həmçinin məqalədə klassik və orta əsrlər fars ədəbiyyatında qadın məsələsi işıqlandırılmış, şairənin xələflərinin bu mövzuda yazdıqları əsərlərin ideya-tematik xüsusiyyətləri barədə məlumat verilmişdir.

Şərq ədəbiyyatının ənənəvi mövzularından olan qadın məsələsi fars ədəbiyyatında dərin ictimai-tarixi köklərə malikdir. Klassik ədəbiyyatın Vis, Gülşə, Züleyxa, Məniyə, Humay, Şirin, Leyli kimi qadın qəhrəmanlarının təmsalında bu mövzunun həddləri genişlənməmiş, əsrdən-əsrə daha da təkmilləşmiş, məzmunca dolğunlaşmış, yeni-yeni məna xüsusiyyətləri və çalarlıqlar kəsb edərək zənginləşmişdir. Klassik və orta əsrlər fars ədəbiyyatında gözəllik və sədaqət mücəssiməsi kimi ucaldılmış zərif cinsin nümayəndələrinin müsbət əxlaqi məziyyətləri qabardılmış, lakin onların ictimai mövqeyi və ya mövqesizliyi zəif işıqlandırılmışdır. Bu işıqlandırma çox zaman bəsit bədii təsvirçilikdən başqa heç bir əhəmiyyət kəsb etməmişdir. Digər tərəfdən mənsub olduğu feodal-patriarxal quruluşun doğurduğu ictimai ədalətsizliklərə qarşı öz daxili aləminə qapılmaqla etiraz etmiş keçmişin qadını fəal mübarizə apara bilməmiş, daha doğrusu, bu iqtidara və əzmə sahib olmamışdır.

Müasir fars ədəbiyyatında isə qadın mövzusu geniş mündəricata, əhatəli diapazona, ümumi və bütöv ictimai məzmunu malik olması, müəyyən olunmuş konkret hədəflərin açıq şəkildə tənqid və ifşası ilə kifayətlənməmiş, məhkumluqdan hərriyətə, məzlumluqdan üsyana doğru yol keçmişdir. Xüsusilə XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində İranda qadın azadlığı əsas və ən ümdə ictimai problemlərdən birinə çevrilmişdi. Qadın hüquqları uğrunda mübarizə Məşrutə inqilabı dövründə daha da

genişlənmişdi. Ölkədə müxtəlif qadın cəmiyyətləri və klubları yaradılmışdı. «Nəsim-e şəmal», «Daneş», «Name-ye banovan», «Sur-e İsrafil», «Zəban-e zənan», «Aləm-e nisvan» kimi qəzet və jurnallar qadın azadlığı ideyalarının fəal və yorulmaz təbliğatçıları idi.

Ötən əsrdə Əşrəfəddin Gilani, Əbulqasim Lahuti, Mirzadə Eşqi, İrac Mirzə, Arif Qəzvini, Məliküşşüəra Bahar, Pərvin Etesami və başqaları bu mövzuda bir sıra dəyərli əsərlər qələmə almışdır. Həmin əsərlər keyfiyyətdən daha çox kəmiyyət göstəriciləri ilə şərtlənirdi. Onlar İran qadınlarının hüquqsuzluğunu, köləliyini, mənəvi əsarətdə yaşadıklarını, savadsızlıq və cəhəlin girdabında boğulduqlarını, mənəvi işgəncələrə və ictimai zülmə məruz qaldıqlarını, miskin və kədərli həyatını aşkarcasına nümayiş etdirmişdir. Şairlər həmin məsələləri ictimai qınaq hədəfinə çevirib tənqid və ifşa etməyə müvəffəq olsalar da, bu ictimai bələdan qurtulmağın yolunu göstərməkdə aciz idilər. Onlar İran qadınlarının olumdan ölümə doğru uzanan miskin həyatını yalnız təsvir etməklə kifayətlənir, yaxşı halda isə məzlum qadının halına acımağa, onun varlığına hörmət etməyə çağırışlar edir, imdad diləyirdilər. Bu yolla nadanların qəlbində mərhəmət hissləri oyatmağa çalışırdılar.

50-ci illər fars poeziyasında qadın azadlığı məsələsindən olduqca mühüm ictimai motiv kimi bəhs edilmişdir. İndi qadın mövzusu əvvəlki illərdən fərqli olaraq, yeni bədii mündəricata malik idi. Qadın məsələsi ilə bağlı əsərlərin ideya-tematikasında və obrazlar aləmində keyfiyyətə çoxlu yeniliklər müşahidə olunurdu. Bu yeniliklər məzmununda bu mövzunun əsasən qadınların mövqeyindən inandırıcı və təbii işıqlandırılmasından, qadınların mənəvi dünyası və psixologiyasının daha dərinə öyrənilməsindən və 20-40-cı illərin «məhkum və məzlum qadın»ının «üsyankar» qəhrəmana çevrilməsindən ibarət olmuşdur.

50-60-cı illər fars poeziyasının görkəmli nümayəndələrinin, demək olar ki, hamısı qadın mövzusunda müraciət etmişdir. Xüsusilə bu mövzuya qadın şairlər daha çox maraq göstərmişdir. İctimai bəla kimi önə çəkilən qadın probleminə Jalə İsfəhani, Simin Bəhbəhani, Foruğ Fərruxzad, Şahnaz Elami, Löbət Şeybani kimi şairələrin yaradıcılığında olduqca təsirli və geniş şəkildə toxunulmuşdur. Simin Bəhbəhani və Foruğ Fərruxzadın yaradıcılığında qadın mövzusunun səciyyəvi xüsusiyyətlərindən bəhs edən Böyükağa Hüseynov yazırdı: «Onlar fars şeirində qadın mövzunu tamamilə yeni şəkildə qoydular. Əgər bu vaxta qədər poeziyada qadının ictimai bərabərsizliyi ancaq təsvir olunurdusa, mövzu və obraz şairin (əsasən kişilərin) nöqtəyi-nəzərindən işıqlandırılırdısa, indi məhkum qadın özü fəryad qoparıb haqqını tələb etməyə başlayır. Fars ədəbiyyatı tarixində hələ heç vaxt qadınların daxili aləmi, psixologiyası, kişilərə, ailəyə, məhəbbətə, cəmiyyətə münasibəti indiki qədər bariz şəkildə öz əksini tapmamışdır. Həm də səciyyəvidir ki, Simin Bəhbəhani, Foruğ Fərruxzad və başqa şairlər qadının ictimai hüquqsuzluğunun əsas səbəbini çox vaxt kişilərin qadına ləzzət və zövq obyektinə kimi baxaraq onun mənliliyini alçaltmaq cəhdlərində görürlər. Odu ki, «qadın-kəşi» problemi əsasən cinslər arasındakı «fərdi və ictimai ziddiyyətlər» şəklində özünü göstərir» (1, 190).

Parlaq istedadlı Foruğ Fərruxzadın poetik fəaliyyətində qadın azadlığı məsələsi olduqca mühüm və əsas yer tutmuşdur. Bu səpkili şeirlərdə qadınların ailədə kölə vəziyyəti, hüquqsuzluğu, ictimai bərabərsizliyi, mənəvi məhkumluğu, bəşəri hüquq və azadlıqlardan məhrumluğu kimi ictimai problemlərə diqqət yetirilmişdir. Şairənin yaradıcılığının böyük bir qismini özündə ehtiva edən qadın mövzusu öz konkretliliyi,

ciddiliyi və özəlliyi ilə digərlərindən fərqlənirdi. O yazırdı: «Mənim arzum İran qadınlarının azadlığı və onların kişilərlə bərabər hüquqa malik olmasıdır. Mən bu məmləkətdə bacılarımın kişilərin ədalətsizliklərindən çəkdiyi əziyyətlərdən tamamilə xəbərdaram və sənətimin yarısını onların dərd və qəmlərini təcəssüm etdirmək üçün istifadə edirəm» (10, 181). Şairə həqiqətən də, özünün qeyd etdiyi kimi, ədəbi irsinin birinci dövrünə aid «Əsir», «Divar» və «Üsyan» məcmuələrini İran qadınlarına həsr etmişdir. Onun hər bir şeirinin qadın qəhrəmanı İran qadınının ümumiləşmiş siması, tipləşmiş obrazı idi. Foruğun yaradıcılığında qadınların daxili aləmi, psixologiyası, duyğu və düşüncələri, hiss və yaşantıları, dünyaduyumu, həqiqi gerçəkliyə münasibəti, səciyyəvi baxış rakursu təbii surətdə öz əksini tapmışdır. Şeirlərdə qadının öz səsinin eşidilməsi Fərruxzadın qadın obrazına gətirdiyi yeniliklərdən biridir. O, ictimai məsələlərə qadın gözü ilə nəzər salır, onları qadınların mövqeyindən dərin və hərtərəfli tərzdə izah edirdi. Həmin hiss və yaşantıları yaşamış qadın olduğuna görə onun şeirləri bu cəhətdən qadına məxsus keyfiyyətlərlə zəngin idi. Şairə yazırdı: «Təbiidir ki, qadının cismani, hiss etmə və psixoloji vəziyyəti ilə əlaqədar olaraq, hər hansı bir kişinin fikir vermədiyi məsələlərə diqqət yetirməsi və məsələlərə münasibətdə kişilərdən fərqlənən, qadına məxsus bir baxışa sahib olması mümkündür» (7, 5). Foruğ hadisələrin daxilinə incəliklərinə qədər vararaq onları ən xırda təfərrüatlarınadək çözməyə çalışırdı. Reallıqla daha yaxından səsleşdiyindən hər cürə şablon və şüarçılıqdan çox uzaq idi. Hiss və yaşantıları zahiri təmasda göründüyü kimi açıqcasına dilə gətirməkdən əsla çəkinmirdi. Bu səbəbdən əksər bu məzmunlu şeirlər naturalist planda təsvir edilirdi. Üsyankar pafosun üstünlük təşkil etdiyi həmin şeirlərdə qadının hiss və duyğuları çılpaq şəkildə ifadə olunmuş, mövcud əxlaq normaları baxımından namünasib səslənən naturalist səhnələr yaradılmışdır. Digər tənqidçilərdən fərqli olaraq, B.Hüseynov bunu əsərin əsas ideyasını ifadə etməkdən ötrü işlədilmiş və fars poeziyası üçün tamamilə yeni olan priyom kimi qiymətləndirir (1, 191). Qeyd edək ki, bu üzədən göstərilən şeirlər şairin son dövr toplularına ya daxil edilməmiş, ya da ki, naturalist səhnəli beytlər şeirdən çıxarılmışdır. İranın bir sıra alimləri Fərruxzadın novatorluğunu məhz onda görürlər ki, əgər bu vaxta qədər cinslər arasındakı intim əlaqələr, əsasən kişilər tərəfindən qələmə alınmışdırsa, Foruğ bu əlaqələrə qadın nəzəri ilə qiymət verir, qadınların bərabərlik və hüquq azadlığı məsələsini bu baxımdan işıqlandırmağa çalışırdı (1, 75).

Foruğ Fərruxzadın yaradıcılığında qadın obrazı hər bir cəhətdən yenidir. Belə ki, keçmişin qadın qəhrəmanı məzlum və məhkumdur. İctimai bərabərsizlik, haqsızlıq, cəhalət və mənəviyyətsizliyin əsiri olan həmin aciz qadın öz hüquqları uğrunda mübarizə aparmağa qadir deyildir. İctimai quruluşun ona bəxş etmiş olduğu mənəvi işğəncələr önündə diz çökmüş qadın özünü tənha hiss etdiyindən mübarizəyə qalxmağın əbəs olduğunu düşünür, heç bir çıxış yolu olmadığından bədbinliyə qapılır. O, mənəvi əsarətə müticəsinə boyun əyir, daxilində təkrar- təkrar götür-qoy etdiyi dərdləri ilə baş-başa verib, səbr edir. Məzlum qadın haqq səsinə ucaltmaq cəsarətinin imkan xaricində olduğunu zənn edir və bu cür durumun əbədi və davamlı olacağına özünü inandırmağa çalışır. Lakin Foruğun əsrlər boyu ruhi cəhətdən sarsılmış, təhqir olunmuş, ləyaqəti tapdalanmış, alçaldılmış qadını daha fəal, üsyankar və əzm-kardır. Cəmiyyətin çoxəsrlik «mənəvi məhkumluq konsepsiyası»nı tapdaq altına almağı düşünən qadın böyük ümidlərlə gələcəyə səslənərək istibdad zəncirini qırmaq üçün ayağa qalxır. Bununla da məhkum qadın obrazı Fərruxzadın yaradıcılığında

getdikcə üsyankar qadın surəti ilə əvəzlənir. Artıq o, lütf, mərhəmət diləyi ilə deyil, günahkarlardan intiqam almaq, düşmənlərini cəzalandırmaq eşqi ilə yaşayır. Lakin həmin üsyankar qadın əfsus ki, öz düşməniyəni hələ yaxşı tanımır. Fərdi hissləri baxımından çıxış edərək müqəssir bildiyi kişilərdən qisas almağı düşünür. «O qürurlu və xudbin varlıqdan» intiqam almaq eşqi ilə yaşayan üsyankar qadın Foruğun «Bacıma», «Üsyan», «Divar» kimi şeirlərinin baş qəhrəmanıdır. Həmin şeirlərə bir növ tənqidçi Şücaəddin Şəfanın təbircə desək, «daxili dinamizm» xasdır. Bu cəhətdən xarakterik olan «به خواهرم» («Bacıma») şeirində şair səbri tükənmiş qadının sükutuna heyrətlənir. Onu susmamağa, istibdad zəncirini qırıb öz hüquqları uğrunda mübarizə aparmağa çağırır. Ədib əsrlər boyu İranda mövcud olmuş insanların mənliliyini alçaldan, onu cəhalətin qaranlığında boğan ictimai qanunları düzgün şəkildə qamçılıyır. Şeirdə bir qarın çörək üçün «yüz yaşlı hacıların» siğəsi olan, hər gün bir evdə bir neçə günü ilə üz-göz olan qadınların halına acınılır, onların kədərli həyatı ürək yanğısı ilə təsvir edilir. Şair «kişilərin şəhət hərəmində» «eyş-işrət və ləzzət mənbəyi olan» qadının bədbəxt bir köniz kimi məğrur başını, sevdalı gözlərini yerə dikməsinə qəzəblənir. O müəmmalı və zərif vücudun heysiyyatının alçaldılması ilə heç cürə barışa bilmir. Qadınları öz haqlarını tələb etməyə, onu zəif və çarəsiz bilib, fikir və arzularını ciddi qəbul etməyib, min bir hiylə ilə illərlə evin bir küncündə dustaq edən zalımlardan intiqam almağa səsləyir.

باید این ناله خشم آلودت   بیگمان نعره و فریاد شود
باید این بند گران پاره کنی   تا ترا زندگی آزاد شود
خیز از جای و بکن ریشه ظلم   راحتی بخش دل پر خون را
جهد کن جهد که تغییر دهی   بهر آزادی خود قانون را

(Sənin bu qəzəbli nalən, heç şübhəsiz, nəvə və fəryad olmalıdır. Bu ağır qandalı qırmalısən, həyatın azad olsun deyə. Qalx ayağa və zülmün kökünü qopar. Qanla dolu qəlbinə rahatlıq bəxş et. Öz azadlığın uğrunda qanunu dəyişməyə cəhd et, cəhd). Foruğ Fərruxzad «عصیان» («Üsyan») şeirində üsyankar qadının dinamik portretini yaratmışdır. Şeirə məxsus «daxili dinamizm» onun poetik təsirini daha da artırmışdır. «Bir gecə bütün həyatı bir öpüşdən titrəmiş» qadın artıq «o qürurlu kişi»nin eşqinin əsiri olmaq niyyətində deyildir. O, bir ömür onu mənəgənə təkin sıxan, qara divarlarından yoxsulluq, bədbəxtlik yağan zindandan birdəfəlik qurtulmaq, bir anlığa rahat nəfəs almaq sevdəsindədir. Özünü barmaqlıqlar arxasında «zəncirlənmiş bir quş» bənzərdən lirik qəhrəman günahsızcasına ayağını qandallamış, qəfəsin ağzını möhkəm kilidləmiş o «özünü düşünən varlığa» müraciət edərək onu azad etməyi təkidlə tələb edir.

منم آن مرغ، آن مرغی که دیری ست   به سر اندیشه پرواز دارم
سرودم ناله شد در سینه تنگ   به حسرتها سرآمد روزگارم

(O quş mənəm. Uzun zamandır uçmaq fikrində olan o quş. Dar sinəmdə mahnım nalə oldu. Həyatım həsrətlərlə bitdi).

Mənəvi işgəncə və iztirablardan şair olmuş qadın indi şeirin işıqlı səmasına doğru qanad çalmaq arzusundadır. Yeganə silahı şeir olan qadının ruhu yalnız o aləmdə rahatlıq tapacaqdır. Lirik qəhrəman artıq susmaq fikrindən daşınmışdır. O, qubarlı qəlbini dinləndirmək, uzun illər sinəsində gizlədiyi «deyilməmiş nağıl»ını danışmaq niyyətindədir. Üsyankar qadın indi əsrlərə bərabər dərini aləmə car çəkmək iqtidarındadır.

که من باید بگویم راز خود را   به لبهایم مزن قفل خموشی

به گوش مردم عالم رسانم   طنین آتشین آواز خود را

(Dodaqlarına susmaq qılıfını vurma. Mən öz sırımı deməliyəm. Öz səsimin alovlu əks-sədasını, aləmin qulağına çatdırmalıyam).

Dardüşüncəli insanlar qadının Yeri öz məhvərindən oynadan şeirini qəbahət, rüsvayçılıq hesab edib, onu lənətlədilər. Onun düşüncələrini mənasız bilib, bilərəkdən inkar etdilər. Qadın isə bir ömür zillət içərisində yaşamaq, gecə-gündüz dərd çəkmək-dənsə, «günah və rüsvayçılıq» qədəhi ilə məst olub, tezliklə cəhənnəmin dərinliyinə düşməyi üstün tutur. O, bu dünyada mənəvi paklığa böyük önəm verərək cənnəti zahidnüma insanlara bağışlayır. Üsyankar qadın behiştə yolunun olmadığına heç də təəssüflənmiş, Yaradanına sığınaraq «divanə bir qəlb» bəxş etdiyi incə varlığı bağışlayacağına inanır.

Qadınların iztirablı həyatı “افسانه تلخ» («Acı əfsanə») şeirində məzlum bir qadının simasında dilə gətirilmişdir. Çılğın və ədalət qız gizli bucaqlarda sərgərdan ümid və sevgi axtardığı zaman içinə qəfil eşq qığılcımları düşmüş, təbəssümlü dodaqları «onun» eşqinin alovunda yanıbmışdı. Əhdinə bel bağladığı sevgilisinin od püskürən, işıldayan gözləri onu «günahın» qoynuna salmışdı. Ömrünün bahar çağında lirik qəhrəmanı ani yaxalamış təbəssümlü eşq günlərin birində onun həyatından bir göz qırpımındaca səssiz-səmirsiz qanadlanır. Qadın vaxtilə hədsiz sevinclə məskən saldığı, eşqin nura, dərdin zülmətə büründüyü şəhəri üzgün, gözü nəmli, dili ahu-zarlı tərk edir. Gözlərini eşq qapamış, qəlbi məhəbbət həsrətilə çırpınan qadın indi peşimandır. O, sevgilisinin onun müəmma dolu varlığına, ülvə məhəbbətinə biganəliyinə, ümidlərinin və həyatının puç olmasına içdən heyf silənir. Lirik qəhrəmanın həyatda uğursuzluqlarının səbəbini çözmək üçün özünə ünvanladığı «nə üçün» sualı onun təəssüfünü gizlədə bilmir. Əksinə, poetik sual qadının təşviş və həyəcanını artırır, iztirab və əzablarını daha da qabardır.

Şeirdə baş qəhrəmanın dilindən qadının ictimai mövqesizliyi, onun mənliliyinin tapdalanması öz bədii ifadəsini tapmışdır. Əfsus ki, dar düşüncəli və etinasız insanlar onun qədrini bilməmiş, bu gözəllik və incəlik cəlvələndən vücudun sırımına tam vaqif olmamış, onun hiss və duyğularının fərqiyyətə yetərincə varmamış, rəy və fikirlərini saya salmamış, onun ictimai mövqeyini layiqincə qiymətləndirməmişdir. O incə xilqətə yalnız «şəhvət obyektini» kimi baxaraq, heysiyyatını ayaqlar altına almışdır.

به او جز از هوس چیزی نگفتند   در او جز جلوه ظاهر ندیدند
به هر جا رفت، در گوشش سرودند   که زن را بهر عسرت آفریدند

(Ona ehtirasdan başqa bir söz demədilər. Onda zahiri cəlvədən başqa bir şey görmədilər. Hara getdisə, qulağına [bu mahnını] oxudular: qadını işrət üçün yaratdılar).

Qadın öz tələs-tələsi ilə bərişsa da, ona müticəsinə boyun əyməyi düşünmür.

Acı həyatından, dönmüş bəxtindən, sevgilisinin rəftarından şikayətli olan məzlum qadın Fərruxzadənin “راز من» («Mənim sırım») şeirinin qəhrəmanıdır. O, günahsız olaraq zəncirlənmiş, qara dörd divarın küncündə dustaq edilmiş, diri ikən torpağa gömülmüşdür. Dodaqlarından gülüşün rəngi və ahəngi qaçmış, ruhu qəribəmiş qadın dünənki kimi xoşbəxt deyildir. Onun nüfuzedicisi, cazibədar gözlərində xumarlıq və füsunkarlıq itmiş, sevdalı qəlbi qaralmışdır. Gecə-gündüz qadının əhvalının pərişan, gözlərinin həsrətli və kədərli, dilinin naləli olmasını izləyən «o göz» onun ürəyinin səsinə dinləməyə çalışır.

Şeirdə qadınların ailədə və cəmiyyətdə məhkum vəziyyəti təsvir olunmuşdur.

Dünyaya azad gəlmiş qadın öz hüquqsuzluğu, ictimai mövqesizliyi və mənəvi dustaqlığı ilə heç cürə barışa bilmir. Bu motivlər şeirin lirik planında süjet xəttinin düyünü-nü açmış olur.

از من است این غم که بر جان من است   دیگر این خود کرده را تدبیر نیست
پای در زنجیر می نالم که هیچ   الفتم با حلقه زنجیر نیست

(Mənim canımda olan bu qəm mənim özümdəndir. Daha bu özü yıxılana çarə yoxdur. Ayağım zəncirdə nalə edirəm ki, zəncir halqası ilə heç bir bağlılığım yoxdur).

Nigaha və onun simvollarına qarşı bədbin münasibət, ikrahlı baxış öz dolğun ifadəsini şairənin “حلقه» («Halqa») şeirində tapmışdır. Foruğ Fərruxzad bu şeirdə insanların həyatda xoşbəxtliyi üçün bəzək-düzəyin, zinətin, qiymətli daş-qaşların həlledici əhəmiyyətə malik olmadığını göstərmişdir.

Şeirin lirik qəhrəmanı gənc qız sevinclə barmağına taxılmış qızıl üzüyə baxır. Üzüyün parıltı və gözəlliyinə valeh olan qızcığaz onun rəmzi mənası ilə maraqlanır. Oğlan üzüyün «xoşbəxtlik və həyat» halqası olduğunu bildirir. Üzüyün rəmzi mənasını hələ də tam şəkildə anlamayan qızcığaz deyilənlərə şübhə ilə yanaşır. Ətrafındakı insanların «mübarək olsun» sədələri onun tərəddüdünü bir anlığına aradan qaldırır, gələcəyə səksəkəli ümid və inamını artırır. Həmin qadın gənc ikən mənasına tam surətdə vəqif olmadığı o üzüyün sirrini illər sonra ailə həyatında xoşbəxt olmadığı zaman başa düşür.

زن پریشان شد و نالید که وای   وای، این حلقه که در چهره او
باز هم تابش و رخسندگی است   حلقه بردگی و بندگی است

(Qadın pərişan oldu və nalə etdi ki, vay. Vay, yənə də simasında parıltı və parlaqlıq olan bu halqa köləliyin və bəndəliyin halqasıdır).

Lirik qəhrəman indi üzüyün gözqamaşdıran qaşına baxaraq, keçmişini xatırlayır, sevgilisinin eşqi və vəfası ümidi ilə puç olmuş illərinə, misginləmiş həyatına təəssüf edir. Qızıl üzük artıq onun xoşbəxtliyinin deyil, itirilmiş səadətinin və əlindən alınmış gəncliyinin yadigarıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Hüseyinov B. XX əsr fars şeirində ənənə və novatorluq. Bakı: Elm, 1975, 340 s.
2. Məmməd zadə C. N. Foruğ Fərruxzadın «Yeni təvəllüd» (“تولد دیگر”) toplusu // Bakı Dövlət Universitetinin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfransın materialları (humanitar elmlər), 2009, s. 473-475.
3. Novruzova S. Pərvin Fətisaminin poeziyası. Bakı: Oskar, 2007, 139 s.
4. История персидской литературы XIX-XX веков. М.: Восточная литература «РАН», 1999, 535 с.
5. Кляшторина В.Б. «Новая поэзия» в Иране. М.: Наука, 1975, 256 с.
6. Комиссаров Д.С. О современном иранском литературоведении. М.: Наука, 1980, 98 с.
7. شاملو احمد. فروغ فرخزاد: در آستانه فصلی سرد // بیک، ۱۳۶۴، ۱۱، ص. ۴-۱۰
8. فرخزاد فروغ. به آفتاب سلامی دو باره (منتخب پنج دفتر شعر). تهران: سخن، ۱۳۷۷، ۴۲۸ ص.
9. کوپیدزه د. منتخبات فارسی، جلد دوم. تیبلیسی: ۱۹۶۷، ۵۵۱ ص.
10. لنگرودی شمس. تاریخ تحلیلی شعر نو، جلد دوم. تهران: مرکز، ۱۳۷۷، ۶۹۹ ص.

ТЕМА ЖЕНЩИНЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ФОРУГ ФАРРОХЗАД

Дж.Н.МАМЕДЗАДЕ

РЕЗЮМЕ

Одна из выдающихся представительниц современной персидской литературы является поэтесса и кинорежиссер Фору́г Фаррохзад, которая прославилась своими несравненными успехами и достижениями в области литературы и искусства. Фору́г Фаррохзад пришла в персидскую литературу в 50-х годах XX в. и явилась автором таких стихотворных сборников как «Пленница», «Стена», «Бунт», «Новое рождение», «Поверим в наступление холодного сезона», а также некоторых литературно-критических и публицистических статей, автобиографических писем и переводчицей некоторых литературных произведений сделанных с Западной литературы. Творчество Фору́г Фаррохзад основанное на классических и новых традициях персидского стиха, отличается богатством формы и содержания. Данная статья посвящена традиционной проблеме женщины в Восточной литературе. Тема рассмотрена с теоритической точки зрения на основе анализа имеющихся в этом ключе стихотворений и выступлений. В статье освящена тема женщины в персидской литературе классического периода и средних веков, даны сведения о идея-тематических особенностях произведений написанных на эту тему предшественниками поэтессы, всесторонне изучены суждения исследователей связанные с этим вопросом.

WOMAN SUBJECT IN FOROUGH FARROKHZAD'S CREATIVITY

J.N.MAMMADZADE

SUMMARY

One of the most famous figures of the modern Persian literature Forough Farrokhzad with unique success as a poetess and cinema producer has found great reputation in the world of art. Forough Farrokhzad who came to the literature in the 50s of XX century, is the author of poem collections by the names «Captive», «The wall», «Rebellion», «Another birth» and «Let's believe in the beginning of the cold season», as well as a lot of critical and publicistic articles, autobiographical letters and translations done from the Western literature. The creative activity based on the traditions of classic and modern Persian poetry is rich by the content and form.

The article investigates the traditional problem of the woman in the Eastern literature, in Forough Farrokhzad's creativity. The subject is theoretically investigated on the basis of analysis of the poems written in this style and speeches of the poetess. The article lightens the woman problem in the classic and Middle Ages Persian literature, informs on the idea-thematical peculiarities of the poems written on this theme by the followers of the poetess and studies the thoughts of the investigators concerning the problem.